

Aurkezpena

Gure garaira arte iritsi den musika tradizionala babesturiko ondarea da. Aurreko belaunaldi askok ondare horri eusten egin duten ahalegnari zor diogu, eta garai historiko bakoitzak bere arrastoa utzi du, zuzenean edo zeharka. Hala ere, sarritan ez dugu ulertu nahi izaten geureak izan duen eraldaketa, gertatu den elkartruke kulturala eta, hortaz, kanpokoaren integrazioa, bertako zerbait gehituta edo gehitu gabe, eta horrek guztiak sortu duela iraganeko eta gaur egungo musika espazioa.

Aurrez esan bezala, gaur egungo gure agerpen askoren jatorria iraganean dago, kasu honetan iraganeko musikan. Ikerketako zenbait parametrotara mugatzen bagara, lotura hori nabarmenagoa da etnografo eta folklore arloko bilketa lanean.

Landako esperientziari esker (zuzeneko behaketa nahiz elkarriketa bidez) eta urteak alferrik pasatzen ez direnez, oso gogoan dauzkat aitona-amona askok eta gazteagoek ere “gure herriko erromeriei” buruz kontatu izan dizkidatenak. XX. mendean zehar, Gerra Zibilaren aurretik eta ondoren egiten ziren dantzak, eta dantza “sueltoan” ez bezala, “lotuan” (“agarrao”) egiten zen zentsurazko erabilera. Lehenari dagokionez: Baltsak, “Habanerak”, “Fox (trot)”a, “Tangoak” eta, nola ez, Pasodoble enblematico eta famatua. Eta bestalde, garai hartan “kanpoko” izenari lotuak ziren erritmo horiekin batera, bertakoagotzat hartzen zirenak, garai batean hala izan ez arren: Jota eta Fandangoak, Porrusalda edo “Porruak”. Eta, jakina, gure Kalejira edo Biribilketa alaiak ahaztu gabe.

Erritmo horiek guztiak agertzen dira Urko Arozenaren lanean, eta baita hain orokor erabili ez arren, tertulia, lagunarte eta familia giroan ondo ezagunak diren beste hainbat ere, *corrido* eta rantxerak esaterako. Eta baita exotikoak ere, Brasildik datozenak, eta *salsa* edo hain ezagunak ez diren batzuk, *Huapango* mexikarra adibidez. Egileak berariaz aipatzen ditu Zortzikoa eta Ezpata Dantzak ere.

Baina plaza eta zelaietan egiten ziren dantzen ildo folklorikoetara itzuliz, txistua eta zenbait lekutan danbolina eta leku berean edo beste batzuetan gaita edo dultzaina ziren musika-tresna ofizial. Panderoa, berriz, kantuen eta zenbait dantzaren lagungarri izaten zen auzo eta kaleetan.

Une jakin batean eta Bizkaia eta Gipuzkoako zenbait eskualdetan metalezko dultzaina eta danborraren ordez beste tresna batzuk sartu ziren, batera ere erabili ziren arren, era guztietako taldeetan: gitarra, biolina, soinu handia, errekintoa, edo

kaxa, besteak beste. Geroago sartu zen biraderadun organoa, *jazzband-a*... Baina ondoen irauñ duen konbinazioa trikitxa izan da, soinu diatonikoa eta panderoa elkartzen dituena; eta azken urteotan arreña berezia piztu du, bere soinu atsegin eta onomatopeiari esker.

Denboraldi batez, esan bezala, ofizialtasun konplize eta nabariarekin konpartitu zuten plaza txistulari edo danbolinteruek eta Musika Bandak. Trikitxa plazako gune jakin batean edo herriko nahiz inguruetako txokoren batera mugatzen zen, herritik urruti zenbaitetan, eta klandestinitatean nolabait, ordutegiagatik eta dantza "lotua" ("agarrao") jotzen zuelako.

Oinari eta kontzeptu horixe ikus daiteke Urkoren "Pandereta: panderoa jotzen ikasteko eskuliburua" lan pedagogikoan, *Jentilbaratz-Cuadernos de Sección de Folklore* sail honetan monografiko gisa aurkeztuta. Irakaskuntzan erabiltzeko sortu denez, testu eta irudi bidez aurkezten da, eta baita euskarri digitalean ere; bi funtzio horiek elkarri loturik eta osagarri agertzen dira obra osoan.

Alde batetik liburua dugu, musikari buruzko ekarpen, komentario eta partiturekin. Eta bestetik DVDa, bi sailetan banatua: bideoa, irudia hiru ikuspegitatik hartuta musika jotzeko era irakasten duena. Doinu mota bakoitzak gai batzuk eta aldi berean konbinazioak eta aukerak eskaintzen ditu. Eta, gainera, soinu edo audio atala bere sarrerarekin: oinarrizko melodiak ditu erabilgarri, abiadura desberdinetan grabatuta, melodiaren iraupen osoan.

Ezinbestekoa da Urkori eskerrak ematea panderoa edo pandereta jotzen ikasteko metodologia eta formula oinarrizko eta espezifikoa sortzen egin duen ahaleginagatik, orain arte ez baitzegoen horrelakorik maila honetan behintzat eta musikaren munduan erreferentzia bihurtu da.

Emilio Xabier Dueñas
Folklore Sailako Lehendakaria

Gotzone, Alai eta Enarari,
lapurtutako orduengatik

OHARRA:

Ikasketa liburuxka praktikoa da eskuetan duzuna.

Azalpen guztiak amaieran daude, behin irakurri eta ulertu ondoren eguneroko lanean trabarik egin ez zaitzaten.

Lan honek Eusko Ikaskuntzaren 2001 eta 2003 urteetako ikerketarako laguntzak jaso ditu.

Sarrera

Musika klasikoko tresna gehientsuenek hamaika eskuliburu dituzte hauek ikasi ahal izateko. Herri-musika tresnak ikasi nahi dituenak berriz eskuliburu aukera murrizak izan ohi ditu gehientsuenetan. Panderetari dagokionez, hutsune hau bete asmoz eginga da ondoko eskuliburua.

Beste bi eskuliburu badaude aukeran. Haiek ustez zituzten hutsuneak bete nahian sortua da hau.

Perkusioaren munduan hainbat urtetan ikasitakoak aplikatu dira eskuliburuan.

Aurkibidean ikusiko duzue, ezohiko antolaketan oinarritzen da: lehenik eta behin pandereta ikasi nahi duenak egunero erabiliko dituen ariketak azaltzen dira eta amaieran, oso gutxitan irakurri ohi diren azalpenak. Honen arrazoi bakarra eguneroko lanean lehenengo ariketarekin hasi nahi eta azalpen orri mordoan alferrik pasa beharra ekiditea izan da.

Eskuliburuan aztertuko diren erritmoen azalpenarekin hasi eta erritmo hauek banan banan aztertu eta landuko dira, honetarako baterajoleek eta perkusio klasikoko musikariek urte mordotan erabilitako eta balioa frogatutako ariketa sistematikoak proposatuaz.

Erritmoak motiboka zatitu dira lana zuzenagoa eta emankorragoa izan dadin. Motiboka zatitzeak ariketak errepikatzea suposatu duenez, amaierako erritmoak ez dira erabat landu (aurreko ariketak erabiltzea proposatzen da).

Eguneroko bizitzan erabat erroturik daudenez, bertako folklorea erabili ohi diren erritmoez gain, atzerriko folkloreetako ezagunenak ere azaldu dira.

Teknika hobegotuz atalean, tresna jotzerako orduan musikariak aukera gehiago izan ditzan ariketa ezberdinak proposatu dira: apaingura notatxoak, iraupena eta azkartasuna lantzeko ariketak, azentoak eta sinkopak.

IV atalean musikari ezagunen eta ohiko errepertorioaren grabazioetatik partiturak idatzi ditugu, ikasle eta irakasleek aukera hori ere kontuan hartu dezaten.

Audioan abiadura ezberdinetan azaltzen diren abesti berrien partituren ondoren, eskuliburua proposatzen den bezala erabiltzeko argibideak, tresnaren historia, eta beste hainbat azalpen dituzu.

DVDa hiru kamarekin grabatua dago, ikasleak informazio ahalik eta zehatzena eskura izan dezan. Informazio hau lantzeko lagunik (eta etsairik) onena metronomoa denaren ustetan, honekin landu ondoren abesti berriak erabili ikasketa laguntzeko eta behin abiadura egokia lortu ondoren, trikitilarien eta gainontzeko musikarien diskak ere erabiltzea aholkatzen dugu. Eskuliburuko abesti berriak erabiltzerakoan, estereoa frogatu, metronomoarekin eta metronomorik gabe aukerak eskura izateko.

Eskuliburu hau, pandereta-pandero ikasle eta irakasleei eta musikaren maitale guztiei zuzendua dago.

Duela bost urte amaitua dagoen arren, gaur egun hasieran zituen helburu nagusienak beteko dituenaren ustetan argitaratuko da.

Eskuliburu hau, ariketa praktikoetan oinarritua dagoen ikasbide bat da. Gaur egun herri mailan egiten diren dantza edo erritmo gehienak isladatu eta aztertu dira bertan. Amaieran, hasierako orrian azaltzen den ohartxoak dioen bezala, lan honetan erabilitako sinboloen azalpenak dituzu pandereta inguruko beste alpamen batzurekin batera. Orain arte gai honen inguruan egindako lanak abiapuntutzat hartu eta hauetan ikusitako hutsuneak ahal den neurrian betetzea izan da helburu eta ardatz nagusia.

Giltza-Hitzak: Eskuliburua. Erritmoa lantzen. Teknika ariketak. Pandereta abestiak partituran. Abesti berriak.

Este manual es un método basado en ejercicios prácticos. En el mismo se han reflejado y analizado la mayoría de los bailes y ritmos que hoy en día se practican a nivel popular. Al final del libro, tal y como se indica en la nota que aparece al principio del mismo, se encontrará la explicación de los símbolos utilizados en el mismo junto con varios comentarios en torno a la pandereta. Partiendo de los trabajos realizados en este terreno, el principal objetivo y eje del trabajo ha sido paliar en la medida de lo posible las carencias apreciadas en los mismos.

Palabras Clave: Manual. Trabajo del ritmo. Ejercicios técnicos. Canciones de pandereta en partituras. Nuevas canciones.

Ce manuel est une méthode basée sur des exercices pratiques. Y est reflétée et analysée la plus grande partie des danses et rythmes qui se pratiquent aujourd'hui à niveau populaire. A la fin du livre, comme il est indiqué dans la note qui apparaît au début, on trouve l'explication des symboles utilisés dans ce même livre avec plusieurs commentaires concernant la pandereta. En partant des travaux réalisés dans ce domaine, le principal objectif et axe du travail a été de pallier, dans la mesure du possible, aux carences que nous y avons trouvés.

Mots Clés: Manuel. Travail du rythme. Exercices techniques. Chansons de tambour de Basque dans les partitions. Nouvelles chansons.

1. Aztertuko ditugun erritmoak

---

1. BIRIBILKETA EDO KALEJIRA: Metronomoa: ♩ = 110 - 115

Errepika igurtziaz:

Hirukoteez osaturiko errepikaz:

2. ORRIPEKOA, FANDANGOA, JOTA eta TRIKITIXA: ♩ = 71

Oinarrizko bi aukera ditugu:

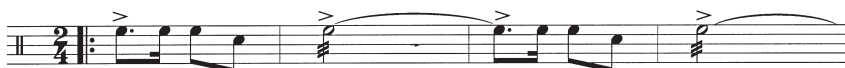
1. aukera:

2. aukera:

3. ARIN-ARINA eta PORRUSALDA: ♩ = 160

4. ZORTZIKOA 5/8: pulsoa = 40

5. ZORTZIKOA 2/4: ♩ = 120

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

6. **HABANERAK:** ♩ = 74

7. **MEXIKAR KORRIDOAK eta PASODOBLEAK:** ♩ = 100 - 130

8. **EZPATA DANTZAK eta MEXIKAR HUAPANGOAK:** ♩ = 120

A proposamena:

9. **BALTZA eta MEXIKAR ARRANTXERAK:** ♩ = 65

10. **BRASILGO ERRITMOAK:** Marakatua, Bossa Nova, Baihoa, Martxa, Freboa, Sanba, Sanba do Partido Alto, 3/4 Sanba, 7/8 Sanba, e.a.

Brasilarren Sanba batukada, benetakoa:

Amerikarren Sanba batukada:

11. **TANGO:** ♩ = 134 - ...

12. **JAZZ, SWING PIXKA BAT:**

13. **SALTSA:**

(Erritmoaren garapenean)

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

2. Erritmoak lantzen

---

1. BIRIBILKETA edo KALEJIRA: ♩ = 110 - 115

Errepika igurtziaz:

Hirukoteez osaturiko errepikaz:

OHARRA: Hasieran errepika igurtzia erabiliko dugu, aurrerago hirukoteez osaturikoa.

Erritmoaren patroian azaltzen zaizkigun A eta B motiboak:

A motiboa:

B motiboa:

B motiboa lantzen hasiko gara.

B.1. Konbinazioa:

Metronomoa: ♩ = 50 -

Ariketa bera honako azentoekin:

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

eta abar.

B.2. Konbinazioa:

Ariketa bera honako azentoeekin:

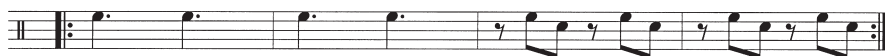
ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

B.3. Konbinazioa:

♩ = 50

Ariketa bera honako azentoeekin. **Metronomoaz baliatu!**

♩ = 50

B. Azken konbinazioak: Hemen ere azentoez baliatu!!

♩ = 50

etb.

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

B motiboan gehien erabili ohi diren azentoak:

♩ = 50

Azento gehiago lantzeko honako pentagramok erabili!

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

A motiboa:

Hasieran errepika igurtziaz jo

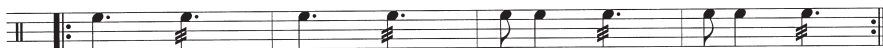
Igurtzia menderatzean, hirukoteen errepikarekin hasi

A.1. Konbinazioa:

♩. = 50

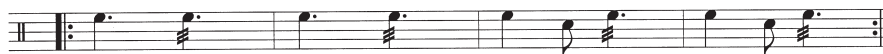
Ariketa berdina honako azentoeekin:

A.2. Konbinazioa:

♩. = 50

Ariketa bera honako azentoeekin:

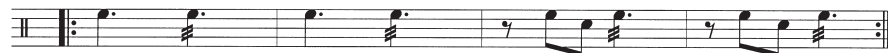
ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

A.3. Konbinazioa:

♩ = 50

Ariketa bera honako azentoeekin:

♩ = 50

2. ORRIPEKOA, FANDANGOA, JOTA eta TRIKITIXA: ♩ = 71

Oinarrizko bi aukera ditugu:

1. aukera:

2. aukera:

1.a. aukera. Kortxeatan:

1.b. aukera. Hirukoteetan:

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

2.a. aukera. Kortxeatan:

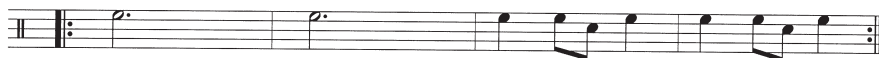
2.a. aukera. Hirukoteetan:

Orripekoan azaltzen zaizkigun A, B, C eta D motiboak:

♩ = 100

Ariketa bera honako azentoeekin:

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

B motiboa:

♩ = 60

♩ = 60

C motiboa:

♩ = 60

Ariketa bera honako azentoeekin:

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

D motiboa:

Ariketa bera honako azentoeekin:

Orripeko erritmo barruko beste hainbat motibo, zenbaitzu aipatu gabeak:

Orripekoaren ariketa hauek behin idatzitakoa gainditu ondoren eta errepika egokia lortu asmoz, kortxeen lekuan kortxeen hirukoteak ordezkatuaz jotzea aholkatzen da.

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

3. ARIN-ARINA ETA PORRUSALDA:

♩ = 160

A aukera

B aukera

C aukera

Porrusalda

A arin-arina:

B arin-arina:

C arin-arina:

askotan arin-arinean jotzen den erritmoa: Melodia daramana lagundu behar dugu perkusioaz. Honek alferkeriz edo beste arrazoi batengatik erritmoa aldatuko balu, berari jakin arazi behar zaio, musikaren mesedetan zuzendu dezan.

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

Arin-arinaren erritmoa aurreko A, B eta C aukerek osatzen dutenez, hauexek landuko ditugu.

A arin-arina:

Two staves of musical notation. The first staff contains a sequence of notes with accents (>) and a slur over the last two notes. The second staff continues the sequence, also with accents and a slur over the last two notes. A letter 'A' is placed below the second staff.

A 1 konbinazioa:

A single staff of musical notation showing a sequence of notes.

A single staff of musical notation showing a sequence of notes.

Ariketa bera honako azentoekin:

A single staff of musical notation showing a sequence of notes with accents (>) and repeat signs (double bar lines with dots).

A single staff of musical notation showing a sequence of notes with accents (>) and repeat signs (double bar lines with dots).

A 2 konbinazioa:

A single staff of musical notation showing a sequence of notes.

A single staff of musical notation showing a sequence of notes.

Ariketa bera honako azentoekin:

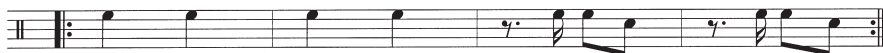
A single staff of musical notation showing a sequence of notes with accents (>) and repeat signs (double bar lines with dots).

A single staff of musical notation showing a sequence of notes with accents (>) and repeat signs (double bar lines with dots).

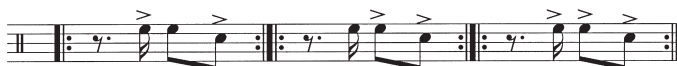
ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

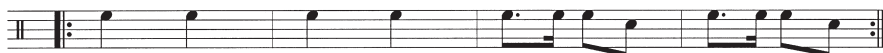
A 3 konbinazioa:

Ariketa bera honako azentoekin:

A 4 konbinazioa:

Ariketa bera honako azentoekin:

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

B arin arina:

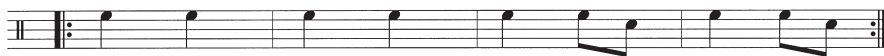
B arin arinaren motiboa:

B 1 konbinazioa:

(A arin arinaren 1. bezalakoa)

Ariketa bera honako azentoeekin:

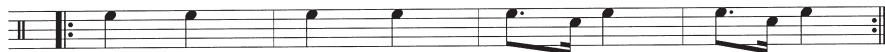

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

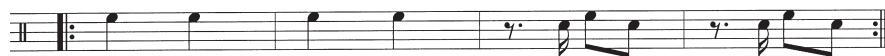
B 2 konbinazioa:

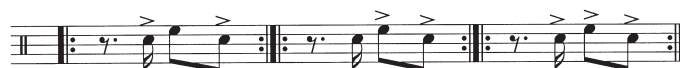
Ariketa bera honako azentoeekin:

B 3 konbinazioa:

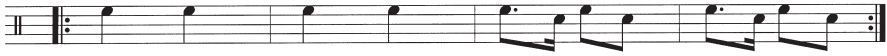
Ariketa bera honako azentoeekin:

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

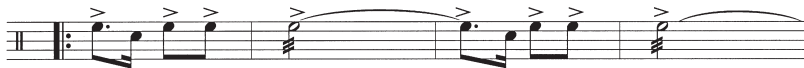
B 4 konbinazioa:

Ariketa bera honako azentoeekin:

C arin arina:

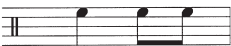

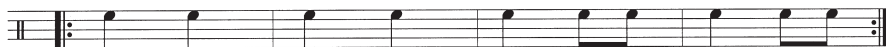
C arin arinaren motiboa:

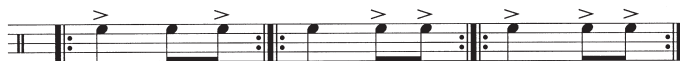
ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

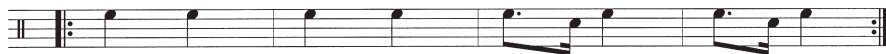
C 1 konbinazioa:

Ariketa bera honako azentoeekin:

C 2 konbinazioa:

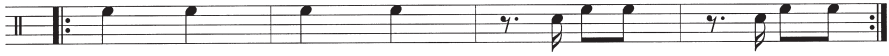
Ariketa bera honako azentoeekin:

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

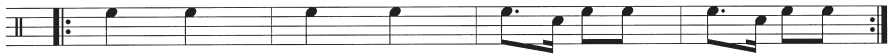
C 3 konbinazioa:

Ariketa bera honako azentoekin:

C 4 konbinazioa:

Ariketa bera honako azentoekin:

PORRUSALDA:

Arin arina lantzerakoan erabilitako ariketa berdinekin saiatu.

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

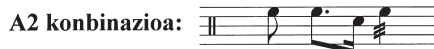
4. ZORTZIKOA 5/8: pultsoa= 40

♩ = 100

Ariketa bera honako azentoeekin:

♩ = 100

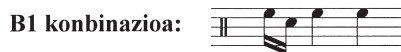

Ariketa bera honako azentoeekin:

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

Ariketa bera honako azentoekin:

Ariketa bera honako azentoekin:

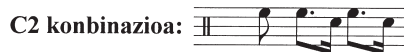

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

Ariketa bera honako azentoeekin:

Ariketa bera honako azentoeekin:

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

5.ZORTZIKOA 2/4: ♩ = 120

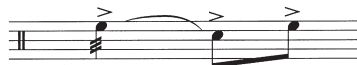

A motiboa

Hirukote errepikaz:

Errepika igurtziaz:

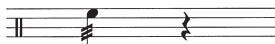
Hirukoteen errepikaz hasiko gara:

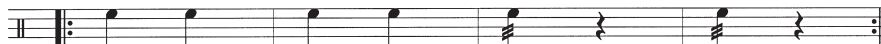
Honakoa entzutea
lortu behar dugu:

A 1 konbinazioa:

♩ = 60

Ariketa bera azento honekin:

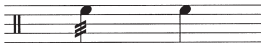
Ondokoa, alegia:

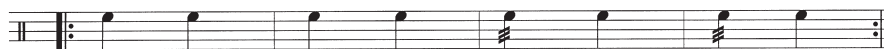
ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

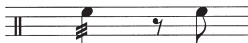
A 2 konbinazioa:

$\text{♩} = 60$

Ariketa bera honako azentoeekin:

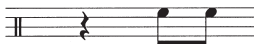
A 3 konbinazioa:

$\text{♩} = 60$

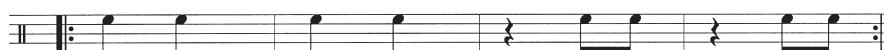

Ariketa bera honako azentoeekin:

A 4 konbinazioa:

$\text{♩} = 60$

Ariketa bera honako azentoeekin:

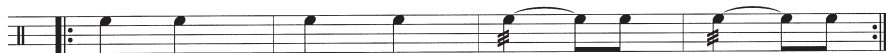
ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

A 5 konbinazioa:

♩ = 60

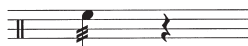

Ariketa bera honako azentoekin:

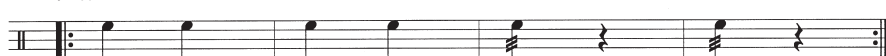

Errepika igurtziat:

A 1 konbinazioa:

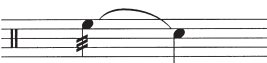
♩ = 60

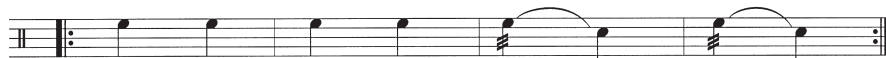
Ariketa bera azento honekin:

A 2 konbinazioa:

♩ = 60

Ariketa bera honako azentoekin:

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

2/4 zortzikoa jotzeko beste hiru proposamen:

Hirukoteen errepikaz:

Errepika igurtziaz:

6. HABANERAK: ♩ = 74

Orain arte landutakoarekin erritmo hau jotzeko ez du zailtasunik suposatu behar.

7. MEXIKAR KORRIDOAK eta PASODOBLEAK: ♩ = 100 - 130

A. Bonborik edo instrumentu grabeagorik ez dagoenean

A1. Kolpe soilak

A2. Errepika igurtziaz:

B. Bonboa edo denbora markatuko duen instrumentu grabeagoren bat dagoenean.

B1. Oinarrizkoa

B2. Beteagoa.

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

8. EZPATA DANTZAK, MEXIKAR HUAPANGOAK:

♩. = 120

A proposamena: Idazkera zuzena hiru mordenteena litzateke

B proposamena:

C proposamena:

9. BALTZA eta MEXIKAR ARRANTXERAK:

♩. = 65

A. Bonborik gabe

B. Bonboarekin

10. BRASILGO ERRITMOAK:

Bossa nova, Baiaoa, Marakatua, Martxa, Freboa, Sanba, Sanba do Partido Alto, 3/4 Sanba, 7/8 Sanba, eta abar luze batek osatzen du brasilgo erritmo erreperatorioa. Tresnen artean Panderoa daukate, gure panderetaren familiakoa. Jotzeko beste era bat erabiltzen dute. Caixa eta Pandeiro danborrek jotzen dutenaren oinarria ekarri dugu gurera. Abiadura ugartan jotzen dutenez, ez dugu zehaztu. □ Honeraino iritsi bazara, ez duzu arazorik izango erritmo hau irakurtzeko (oso be bezala jotzea). Errepika igurtzia erabili eta musika entzun, haien zentzu berdinaz jo ahal izateko!

Brasildarren "El Sanba".

Caixa-k jotzen duena:

Pandeiro-ak jotzen duena:

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

11. TANGO: ♩ = 130 - ...

32. orrialdeko apaindura notatxo edo mordenteen atalera jo

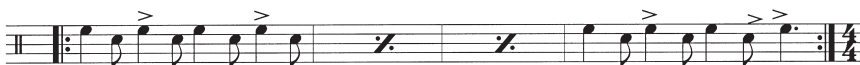

12. JAZZ, SWING PIXKA BAT:

Bonboa egon ala ez, beti konpasaren 2. eta 4. denbora markatu ohi dira

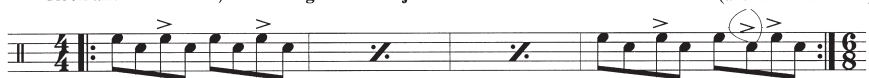

Beste aukera bat:

Nahiz eta honela idatzi (4/4 konpasean eta kortxeatan), aurrekoa bezala jotzen da swing estiloan (gariairen arabera, gutxi gora behera 12/8 konpasean eta beltza/kortxea konbinazioan). □

Rock and rolla berriz, idatzia dagoen bezala jo ohi da:

13. SALTSA: □

Saltsa izenez ezagutzen ditugun erritmo aflatindarrak:

Txa txa txa, Manboa, Son montunoa, Boleroa, Errunba, Danzona, Piona, Mozanbika, Merensongoa, Konga, Tinba songo layea, 6/8 Afrokubatarra, Guaratxa, Kumbia, Merengea, Guaguankoa, Guajira, Kolunbia, Yanbua, Patxanga, Bonba, e.a. amaitzen bat.

Erritmo guzti hauek panderetaz lagundu daitezkeen arren, jatorrizko soinua errespetatu asmoz, eta taldeari nola panderetajoleari ekarriko dizkien onurak kontuan izanik, berez jotzen diren danborrekin jotzea aholkatuko nuke; hau da, kongak, bongoak, zintzarri ezberdinak, kabasa, klabeak, pailak, e.a.

Zer edo zer lagunduko duelakoan, bibliografia atalean zerrendatxo interesgarri bat aurkituko duzue. Animo!!

ongi jo al ditun/k?

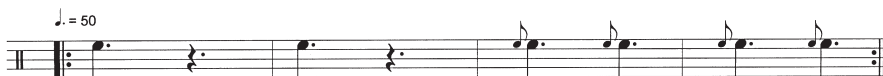
errepikatu badaezpada

3. Teknika hobetu asmoz

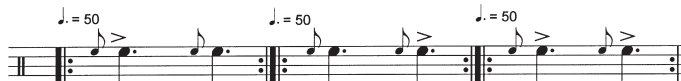

A. APAINDURA NOTATXOAK:

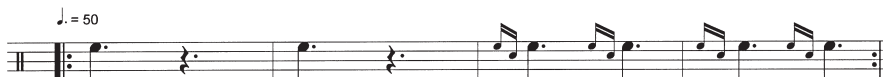
Batekoa:

$\text{♩} = 50$

Ariketa bera honako azentoeekin:

$\text{♩} = 50$ $\text{♩} = 50$ $\text{♩} = 50$

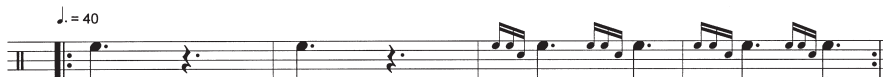
Bikoa:

$\text{♩} = 50$

Ariketa bera honako azentoeekin:

$\text{♩} = 50$ $\text{♩} = 50$ $\text{♩} = 50$

Hirukoa:

$\text{♩} = 40$

Ariketa bera honako azentoeekin:

$\text{♩} = 40$ $\text{♩} = 40$ $\text{♩} = 40$

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

Laukoa:

Ariketa bera honako azentoeekin:

B. IRAUPENA LANTZEN:

B.1. Hiru kolpez osaturiko taldeetan: ♩ = 80

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

B.2. Lau kolpez osaturiko taldeetan: ♩ = 50

x1 *Behin* x2 *Bi alditan errepikatu*

x2 *Bitan errepikatu* x4 *Lautan*

x3 *Hirutan* x6 *Seitan*

x4 *Lautan* x8 *Zortzitan*

B.3. Bi kolpez osaturiko taldeetan: ♩ = 50

x1 *Behin* x2 *Bitan*

x2 *Bitan* x4 *Lautan*

x3 *Hirutan* x6 *Seitan*

x4 *Lautan* x8 *Zortzitan*

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

C. AZKARTASUNA LANTZEN:

Kortxearditan:

♩ = 60 -5-70-5-75-

The first exercise, 'Kortxearditan', is written on five staves. It begins with a tempo marking of quarter note = 60 and a sequence of numbers: -5-70-5-75-. The notation consists of rhythmic patterns using eighth and sixteenth notes, often grouped together. Each staff contains four measures, with repeat signs at the beginning and end of each measure.

Kortxeardi hirukoteetan:

♩ = 50

The second exercise, 'Kortxeardi hirukoteetan', is written on three staves. It starts with a tempo marking of quarter note = 50. The notation features rhythmic patterns with triplets, indicated by a '3' below the notes. Each staff contains four measures, with repeat signs at the beginning and end of each measure.

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

D. AZENTOAK LANTZEN:

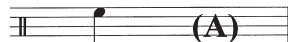
The image displays ten staves of musical notation for a drum piece. The first staff begins with a treble clef and a 2/4 time signature. The notation consists of rhythmic patterns of eighth notes, often beamed together, with accents (>) placed above specific notes. The piece is divided into sections by repeat signs (double bar lines with dots) and includes various rests and dynamic markings. The notation is presented in a clear, black-and-white format suitable for a music book.

ongi jo al ditun/k?

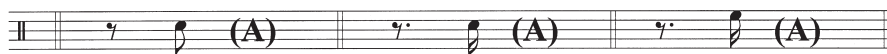
errepikatu badaezpada

Azken ariketa hau lantzeko beste proposamen bat:
(A)ren ordezkari D ariketako kortxeardiak jo.

honela alegia:

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

Musical notation for 'Panderoa jotzen' on a double bass clef staff. The notation consists of 11 measures, each containing a rhythmic pattern of eighth notes and a chord symbol '(A)'. The patterns are: 1. quarter rest, eighth note, eighth note; 2. quarter rest, eighth note, eighth note; 3. quarter rest, eighth note, eighth note; 4. quarter rest, eighth note, eighth note; 5. quarter note, eighth note, eighth note; 6. quarter note, eighth note, eighth note; 7. quarter note, eighth note, eighth note; 8. quarter note, eighth note, eighth note; 9. quarter note, eighth note, eighth note; 10. quarter note, eighth note, eighth note; 11. quarter note, eighth note, eighth note.

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

The image displays a series of ten musical staves, each representing a different drum part for a pandero. The notation is written on a five-line staff with a treble clef and a common time signature (C). Each staff contains a sequence of rhythmic patterns, primarily consisting of eighth and sixteenth notes, often beamed together. The patterns are organized into measures, with some measures containing a circled letter 'A' to indicate a specific rhythmic accent or pattern. The notation is clear and easy to read, suitable for a beginner's instructional book.

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

E. SINKOPAK:

Adibide gisa, Tangoaren erritmoa osatzen duten beltz ezberdinetan kortxea isilunea eta kortxea ordezkatzuko ditugu:

TANGO: ♩ = 130 - ...

Musical notation for Tango rhythm exercise. It starts with a single staff showing a sequence of notes with accents and dynamic markings. Below it are five staves, each containing a different rhythmic pattern for the exercise. The first staff has a double bar line with a '2' above it, and the second staff has a double bar line with a '2' above it.

Honako neurri hauek ere ordezka daitezke:

Musical notation for two different rhythmic patterns. The first pattern consists of four measures of notes with accents. The second pattern consists of four measures of notes with accents, including a triplet of eighth notes in the third measure.

Honelako zer edo zer lortuaz:

Musical notation for a single staff showing a sequence of notes with accents and dynamic markings, ending with a double bar line and a 6/8 time signature.

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

4. Pandereta partituras

-Irats. 2001.eko Berako Lurraren Egunean zuzenean
 Biribilketa edo kalejira:

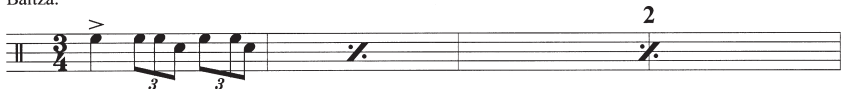
Fandangoa:

Arin arina:

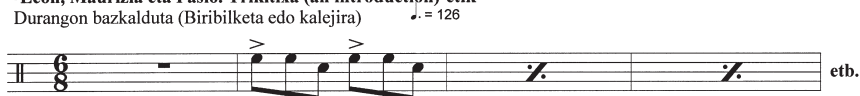
Baltza:

-Kepa, Zabaleta eta Imanol. Trikitixa(an introduction)-etik
 Bizkaian zehar (Fandangoa):

-Leon, Maurizia eta Fasio. Trikitixa (an introduction)-etik
 Durangon bazkalduta (Biribilketa edo kalejira)

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

-Sakabi eta Egañazpi. Sakabi eta Egañazpi-tik
Urruti nere menditik. (Biribilketa edo kalejira)

♩ = 114

-Tapia eta Leturia. Juergasmoan-etik
Kalejira heavy

-Zaldibobo. Basajaun-etik
Uhaina (fandangoa)

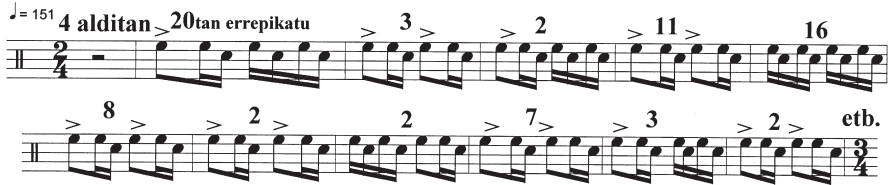
♩ = 92

-Alaitz eta Maider. Alaitz eta Maider-etik
Txanpon baten truke (guretzat korrido mexikarraren erritmoak balio du)

♩ = 151

4 alditan > 20tan errepikatu

-Maixa eta Ixiar. Uhinez uhin-etik
Zuhaitzarena (Baltza)

♩ = 62

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

-Imuntzo eta Beloki. Trikisia-tik

Ireuska. (Guretzat korrido mexikarraren eritmoak balio du)

♩ = 150

8 7 8

A

2. 7 7

B 8 5 2

2. 3 8+6

A-tik B-ra
eta jarraitu

3/4

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

-Tapia eta Leturia. Dultzemeneo-tik
Fandango tristea

$\text{♩} = 88$

A

1.

B

A-tik B-ra
eta segi

2.

16

1. 2.

3.

3.

3.

3.

3.

3.

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

2 1.,3. 2

2. 4.

3

16

2 1. 2.

6 2 2

3 3 3 3 3 3

2 2

2 1. 2.

2 rit 3 > pp

Xabier Berasaluze "Leturiari" egindako lan ona eskertu asmoz.

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

5. Abesti berriak

---

1. Pablo Martinez

Baltza U. Arozena
(2001)

$\text{♩} = 158$

Chords: Gm Gm7 Cm Dm^o7 Cm Dm^o7 Gm7

Chords: G Cm Fm7 Dm^o7 Bb

Chords: Dm7 Fm7 Cm Dm7 Fm G7

Chords: Cm G7 Cm

1. 2. AMAITU

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

2. Iñaki

Habanera $\text{♩} = 89$ U. Arozena (2001)

C G7³ D7 G C7

F7 Fm7³ C G7

poliki poliki azkartu, hasierako denbora arte

C F C Dm

Dm° C Am G7 C C C+ Dm

D+ Gm G7³ C Dm G7 C

DC

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

3. Mendi

Huapango mexikarra

U.Arozena
(2001)

♩ = 168

G D7
C G7Maj G7 C G
D7 G D7 G D7
C D G D
C D
G D G
C D7 G D
G C D7 G
C D G

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

4. Gotzone

Biribilketa

♩ = 137

U.Arozena
(2001)

The musical score for '4. Gotzone' is written in treble clef with a key signature of two sharps (F# and C#). It consists of six staves of music. The first staff begins with a repeat sign and a key signature change to two sharps. The tempo is marked as quarter note = 137. The score includes various chords such as D, G, A7, and A. There are first and second endings marked '1.' and '2.'. The piece concludes with a double bar line and a key signature change to one flat (Bb) and a 4/4 time signature.

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

Rokanrola

5. Mapi

U.Arozena
(2001)

♩ = 184

1

F C7 Bb7

F7 C7 F7

Bb7

F7 Cm7 Bbm7

3

Bb7 C7

2

Bb7 F7

Bb6 C7 Bb7

F7

3 3 3 3 3 3

Bb7

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

6. Ateka beltza

Pasodoblea

U.Arozena
(2001)

♩ = 131

The musical score consists of nine staves of music in 2/4 time, with a tempo of 131 beats per minute. The key signature has two flats (Bb and Eb). The melody is written in a single voice on a treble clef. Chords are indicated below the staff. The piece concludes with a double bar line and a repeat sign.

Chords: D, Am°, D, Gm, Gm, F, Eb, A7, Gm, F7, Bb, Eb, F, Eb, Am7, D, D7, Db7maj, D, Bb, F, Cm, F, Bb, F, Bb, C, F, Ab, Db, Bb, Eb, C, C7, F, D, D, Gm.

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

7. Xanet

Tangoa

U.Arozena
(2001)

Bb Ebm Fm
Bb Ebm Bb Ebm Bb C
Ebm Bb C(b)°
Ab Ebm C(b)° Ebm
Abm Bb
Abm Ebm Bb Ebm Eb Abm
Ebm Bb Ebm Abm
Ebm Bb Ebm Bb

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

8. Aitor

Zortzikoa

Indartsu

♩ = 192

U.Arozena
(2001)

Musical score for '8. Aitor' in 3/8 time, featuring guitar chords and two first/second endings.

Chords: G, Dm, C, D, G, G7, G, D, G, D7, G, D, A, A7, D, D7, D, G, A, A7, G, Bb7, Eb, Ab7, C, G7, C, Dm, G, C, A, Dm, G, G#7m, Am, Dm, G7, C.

Tempo: **Motel** ♩ = 120

Section: **azkartuaz**

Endings: 1., 2.

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

9. Alai

Arin arina

U.Arozena
(2001)

The musical score is written in 2/4 time with a tempo of quarter note = 152. It consists of five staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (Bb), and a 2/4 time signature. It starts with a quarter rest followed by a quarter note G4, then a repeat sign. The first ending (A) contains a series of eighth and sixteenth notes. The second staff continues the melody with a triplet of eighth notes and a first ending (B) with a repeat sign. The third staff features a first ending with a repeat sign. The fourth staff has a second ending with a repeat sign. The fifth staff concludes with a first ending (B) and a final chord. The lyrics 'DC A-ra eta B-tik jarraitu.' are written below the final staff.

ongi jo al ditun/k?

errepikatu badaezpada

6. Irakurgaia

Tibia (ezkerra), Tympanum-a (erdian) eta zinbaloak (eskubian). Polignotok margotutako ontzia , K.a. 443, 430 urtean.

6.1. HELBURUAK

Urte askotan ahoz aho transmititutako informazio ugari iritsi izan zaigu. Zorionez belaunaldi bakoitzak zegokion garaira moldatu izan du informazio hau, gure kasuan musika herrikoa bizirik mantenduz. Era berean, aldaketaxook gehituz zihoazen neurrian, mendian hasten den iturria eta itsasoan amaitzen den erreka bezainbesteko aldaketa jasan izan du informazio honek.

Hamaika historialariren idatziei esker hiltorian zeuden tradizio ugariri eutsi ahal izan zaio, hauek asko berreskuratu eta berpiztu direlarik. Gu ez gara historialariak, eta pandereta ez dago hiltorian, inoiz baino bizitasun gehiagoz baizik. Ez al da egoera oparo hau idatziz isladatzeko aukera paregabea? Ala panderetaren bizia hankaz gora ikusi arte itxaron behar ote dugu?

Hau da, bada, orri hauen bitartez lortu nahi izan duguna batetik. Bestetik, edonork pandereta jotzen ikasteko eguneroko materialaren bilduma eskuratu nahi izan dugu.

Panderetaren munduan sarreratxo hau irakurri eta landu ondoren, perkusioaren unibertsoak eskaintzen dizkigun beste galaxia ugari ezagutzeko grina piztea izango litzateke hirugarren helburua.

6.2. JOTZEN HASI AURRETIK

Pandereta jotzeak beste edozein perkusio instrumentuk bezala, prestakuntza fisiko egokia eskatzen du. Tentsio minimoarekin jotzea oso garrantzitsua da. Hatzak, eskumuturra, besoaren aurrealdea eta sorbalda erabiliko ditugu gehienbat. Hauek poliki eta beroketa egokien bidez prestatzea komeni da. (Bibliografia atalan *luze luze* liburua duzu aproposa).

6.2.1. Erabilpena

Hainbat ariketa azaldu arren, hauen arteko konbinazio gutxi egin ditugu, ikaslearen sormenari ate asko zabalduko dizkiolakoan.

Nahiz eta idatzitako erritmo aukera batzuk jotzeko orduan baliagarriak diren, beste batzuk ariketa soil gisa planteatu ditugu, ikasleari instrumentuaren kontrol handiagoa eskainiko diotenaren ustetan.

Bertan azaltzen diren erritmo patroiak proposamenak dira. Ez du inolaz ere esan nahi aukera bakarra denik, ez eta abesti osoan etengabe errepikatu behar denik.

Erritmoa berdina izan arren, bonbo bat ondoan badugu, patroia erabat aldatzeko aukera emango digu. Talde berean pandereta eta kajak erritmo berdina etengabe jotzea zentzugabekeria litzateke, aukerak aprobeztatzen ez jakiteaz gainera.

Ariketa guztiak hasieran oso motel, berriz badaezpada, **oso motel** praktikatzea komeni da, gure buruak hobe asimilatuko dituelako. Ariketa bat minutu batez hutsik egin gabe jotzeko gai ez garen bitartean, abiadura ez azkartzea komeni da, ariketa oraindik menperatzen ez denez.

6.2.2. Lantzeko era

Ariketa guztiak, CD eta metronomoaz landu. Ziurtatua dagoenean metronomoa baztertu.

- a) Hasieran azentorik gabe eta, oroitu, ahal den nehurrian behintzat, tensiorik gabe.(Erne sorbaldaekin!).
- b) Dinamika ezberdinetan landu (dinamika guztiak).
  - Adb: Azentodunak: mf, azentogabeak: p
Azentodunak: pp, azentogabeak: ff, e.a.
- c) Tarrapata, Arrada edo **Errepika** (aurrerantzean errepika erabiliko dugu):
  - Ahalik eta markatuen (garbien) jo (staccato).
  - Ahalik eta goxoenen jo (legato).
  - Nahiz eta ez idatzi, azentua dagoen ariketa orotan, azentua, errepika igurtziaz, astinduaz eta 2, 3 eta 4 kolpetakoaz ordezkatu.
- d) Banakako kolpeak erabiltzerako orduan, ariketaren zentzua aldatu gabe kolpeen ordena aldatzea komeni da, hatz guztiek soinu kalitate antzekoa lor dezaten.

e) Metronomoa erabiltzeko zenbait era:

- Metronomoarekin (hemendik aurrera: M.) batera jo.
- M.k kontradenbora markatu dezala.
- M. denbora motelean eduki eta kontrola galdu gabe kolpe kopurua gehitu ahalik eta abiadura azkarrena lortu arte (era berean kolpe kopurua gutxituz).
- 2 beltz; 4 kortxea erlazioa mantenduz, honako progresioa burutu: 2-4, 3-6, 4-8, 5-10, 6-12. Berdin gutxituz. Erne gorputzaren tensioarekin (46 eta 47 orrialdeak).
- Azkartasuna lortzeko, M. motel jarri eta golpe gutxi, baina azkarrez osatutako taldeak gehitu:

Adb: beltza = 60, kortxeaerdi hirukote bat konpaseko. Ondoren bi talde. Ondoren hiru, talde bat konpasaren denbora bakoitzeko, eta abar (ariketa hau kortxeaerditan duzu 48. orrialdean).

f) Mendebaldeko musika gehiena 4-an oinarritua dagoela kontuan izanik, ikasleak ariketak egitean 4. konpasean “zerbait” ezberdina jotzeko ohitura hartzea komeni da, “zerbait” aldaketa erritmiko hau, nahiz eta beti ez eman, askotan gauzatzen baita (Rock edo pop musikako edozein talderen “soloak” “break-ak” entzun).

g) Trikitilarien kasuan behintzat, askotan pandereta jotzen duenak abesten duenez, ariketak praktikatzerako orduan interesgarria litzateke ikasleak bai gaur egungo abestiak, bai gure herri folklorean aspaldidanik zaina botea dutenak abestea. Errepertorioa aberasteaz gainera, kantatzerako orduan erritmoa eramaten laguntzen du.

h) Jotzeko era personala lortu aurretik, hainbat eta hainbat diska entzun, zuzeneko ekitaldi askotan entzule eta jotzaile gisa parte hartu eta jatorrizko instrumentuek jotako bertsioak entzuteak duen garrantzia ezin ahaz daiteke.

6.3. IDAZKERA

Eskuliburu honetan, urte askotan frogatuak izan diren eta beren baliogarritasun anitza demostratu duten hainbat formula aplikatu nahi izan dugu, formula hauetako bat, elkar ulertzeko garrantzitsuenetakoa, idazkera delarik.

Pandereta jotzen laguntzeaz gainera beste milaka musika tresna jotzeko bidea irekitzen lagundu nahi izan dugu. Orain arte erabilitako hainbat idazkerak ikaslearen etorkizuneko aukerak erabat murrizten ditu (1 1 2, A A B, e.a.).

Honela, “solfeo” deritzon idazkera aukeratu dugu, ikasleak kode hauek eza-gutu ondoren munduko beste toki gehienetako musika idatzia aztertu eta jo ahal izateko gaitasuna eskuratuko duela kontutan izanik.

Gaur egun ezagutzen ditugun erritmoak eraldatuak iritsi zaizkigunez, gure aurrekoen estiloa errekuperatzen saiatzea aholkatuko genizuke (grabaketa zahar-rak, e.a. entzun). Idatzitakoa gaur egungo jotzeko eraren islada nahiko zehatza izan arren, dantzari-musikaria disoziatu zenetik gainbehera prozesu baten ondorioz gure aurrekoek jotzen zutenaren gatzik gabeko gutxi gorabeherako bat da. Hala ere, idazkera, bere subjektibotasunean oso garrantzitsua da.

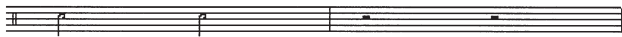
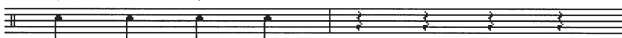

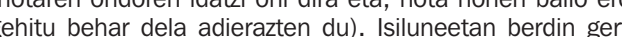

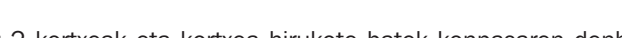

Ordenagailu programaren kapritxoz, pentagrama edo bost lerroak erabili ditugun arren, lerro batekin nahikoa garbi idatzi daiteke.

Erabilitako musika hitzen definizioak: (duela 500 bat urtetik hona ebolu-zionatu ondoren munduko musika ikastetxe gehienetan erabiltzen direnak).

Honako baloreak erabili ditugu:

- **Notak:** borobila / zuria / beltza / kortxea / kortxea hirukotea / kortxeardia / kortxeardi hirukotea / fusa.
- **Isiluneak:** Borobila / zuria / beltza / kortxea / kortxeardia.

Noten balio erlazioa:

	Notak:	Isiltasunak:
Borobil bat		
2 zuri		
4 beltz		
8 kortxea		
12 kortxea hirukote		
16 kortxeardi		
24 kortxeardi hirukote		

- **Puntuak:** (notaren ondoren idatzi ohi dira eta, nota honen balio erdia gehitu behar dela adierazten du). Isiluneetan berdin gertatzen da.
- **Hirukoteak:** 2 kortxeak eta kortxea hirukote batek konpasaren denboran balio berdina dute, nahiz eta azken honetan nota bat gehiago izan.

- **Errepika:** Gaur egun perkusio instrumentuentzat erabiltzen den grafia aukeratu dugu, zenbat kolpetakoa den zehaztea jotzailearen esku utziaz.

- **Kontatzeko era:**

Beltzak: **ba/ bi/ ru/ la**

Kortxeak: **ba ta/ bi ta/ ru ta/ la ta** (edo 1 + / 2 + / 3 + / 4 +)

Kortxea hirukoteak: **ba ta ta/ bi ta ta/ ru ta ta/ la ta ta**
(edo 1tt/ 2tt/ 3tt/ 4tt)

Kortxeaerdiak: **ba ka ta ka/ bi ka ta ka / ru ka ta ka/ la ka ta ka**
(edo 1ktk/ 2ktk...)

- **Denbora adierazleak:** 6/8, 3/4, 2/4, 3/8, 4/4=C, 5/4, 5/8...

- **Dinamikak:**

Pianississimo = **ppp.** Oso, oso suabe (ia entzuten ez dela).

Pianissimo = **pp.** Oso suabe

Piano = **p.** Suabe

MezzoPiano = **mp.** Ez hain suabe

FortePiano = **fp.** Azentu indartsua eta berehala suabe

MezzoForte = **mf.** Nahiko indartsu

Forte = **f.** Indarraz (eman lasai)

Fortissimo = **ff.** Indar gehiagoz

Fortississimo = **fff.** Autsi gabe, baina eman!

 = **Crescendo:** indarra gehitu gradualki

 = **Decrescendo:** indarra gutxiagotu gradualki (diminuendo)

Ritard = Gradualki moteldu

- **Azentoak:**

Azentoak edo fuertexeago entzuten diren kolpetxoak jotzeko orduan, ondorengo bideak erabili daitezke:

- Pandereta jotzen duen eskuaz (normalki eskubia):
  - Hatz bat baino gehiago erabili, indar berdinez kolpe beteagoa lortuaz.
  - Hatz gehiago erabili gabe, eskua gehiago urrutiratu eta indar gehiagoz eman kolpea.
- Pandereta eusten duen eskuaz (normalki ezkerra):
  - Une horretan pandereta, jo behar duen eskuruntz mugri arazi, perkusioaren abiadura handiagotzean kolpe indartsuagoa lortuaz.

Erne! Liburu bat irakurtzean gertatzen den gauza berdina gertatzen da musika irakurtzean:

Irakurtzen dugunean oinarrizko datuak besterik ez dakizkigu; idazkeraren bidez erritmoaren espresioa, estiloa, eta beste hainbat nabardurari buruzko ia daturik ezin da gorde. Adibide gisa, irakurri pelota partida baten laburpena inoiz frontoian egon ez den bati. Ezetz joan!

Hemen azaldu ditugun erritmo guztiak **kuantizatuak** daude. Espresioa eta jokera murriztu behar izan ditugu irakurketa ulergarri bat lortzearen. Beraz, zure lana da irakurle, hazi bihurtu duguna berriz zuhaitz bihurtaraztea eta, irakurtzeaz gain musika on asko entzunaz bakarrik lortuko duzu.

6.4. AZTERTUTAKO JOTZEKO ERA

Panderetak, laguntzen duen musika eta zeregin honetan jotzaileak lortu nahi duen helburuaren arabera, jotzeko era ezberdinak onar ditzake.

Laburbildu nahirik, jotzeko era mordo hauetatik bat aukeratu dugu eskuliburu honetan aipatzeko: esku batez instrumentua eutsi eta besteaz jotzen den era, bai perkutituaz, bai arrastaka; gehienetan hatz puntekin.

3 hatzak batera.

Honela, gaur egun Euskal Herrian erabiltzen den jotzeko eratako baten isla-da paper gainean jartzea izan da gure asmoa.

6.4.1. Banakako eta binakako kolpeak

6.4.1.1. Banakako kolpeak

Bi kolpe ezberdin ditugu.

Eskubiko erdiko (edo bihotzeko) hatzaz. Normalki, hots handia behar izaten denez, bihotzekoa, ondoko bi hatzez inguratuta jo ohi da.

Hatz lodiaren (edo handiaren) puntaz (zenbaitzutan gorputzaz).

6.4.1.2. Binakako kolpeak

Bi kolpe ditugu.

Lehenengoa erdiko hatza, bakarrik edo inguratua, (erakuslea eta eraztun hatzaz

3 hatzen kolpea goitik ikusia.

Bigarrena, igurtziketarik gabeko errepika egiteko denean, erakusleaz (edo indar gehiago behar izanez gero, aipaturiko hiru hatzez),

3 hatzen kolpea
goitik ikusia.

eta, erritmoa eramateko bada erdiko hatzaz edo bateginda hiru hatzez,

3 hatzen kolpea
goitik ikusia.

(era hau, bestelako azalpenik egon ezean, sol giltzaren bi “mi” notatxoak elkarrekin dauden aldiro erabiliko dugu).

6.4.2. Errepika

Hitz hau haizea, metala eta sokazko instrumentuek lortzen duten iraupen luzeko hotsaren antzeko efektua adierazteko erabiltzen dugu perkusio instrumentuetan.

Idazkera honekin adierazten da:

6.4.2.1. Larrua igurtziaz

Aurrerantz: erdiko hatzak pandereta eraztun aldean aurreruntz igurzten due-nean.

Atzerantz: hatz lodiak pandereta eraztunaren norabidean gure norantzan igurzterakoan sortua.

6.4.2.2. Igurzketarik gabe

Hirunakako kolpeak: erdiko, erakuslea eta hatz lodia konbinazioa gelditu gabe tartekatuz azkar mugitzerakoan sortzen dena. (Ematen den kolpe bakoitza indar berdinez ematen saiatu). Indar handiagoa behar izanez gero, 3 hatz-3 hatz-hatz lodia konbinazioa erabili.

Arozena, Urko: Panderoa jotzen ikasteko eskuliburua

Binakako kolpeak: erdiko eta hatz lodia konbinazioa azkar jotzerakoan lortzen dena.

6.4.2.3. Astindua

Pandereta, hau eusten duen eskuak alde banatara azkar eta gelditu gabe astintzean lortzen dena.

Hainbat emaitza lortzen direnez, norberak ikusiko du bakoitzaren komenigarritasuna. Argi dago errepika nahiko luze bat egiterako orduan zein era erabili behar den (mozten ez dena noski).

6.5. HISTORIA APUR BAT

Aingerua kriskitindun panderetaz organoa laguntzen. 1300.eko orduen liburu flamenkoarreko miniatura.

Perkusio familia zabaleko instrumentu bat dugu aztergai. Bere inguruan sorturiko usteak argitzea da gure asmoa.

Pandereta, denbora luze batean ia aldaketarik bizitu gabe iraun duen astindu eta igurtzitako idiofonoa dugu, funtsean aspaldiko garaietan bezala azaltzen zai-gu (harri landu, eskuizkribu eta marrazkietan).

Gaur egun ere musika herrikoian garrantzi handiko instrumentua dugu (txistulariek, albokariak, trikitilariak, abeslariak, dantzariak, soinu-jotzaileak, rockeroak, e.a.ek erabilia).

Historian murgilduz, *perkusio instrumentuez gurtu dezagun Jainkoa* Testamentu Zaharrean kapitulu guztietan jotzen denari egiten zaizkion etengabe-ko erreferentziak, israeldarren musikan perkusio instrumentuek duten garrantzia baieztatzen du.

Erreferentzia biblikoek zeresan handia dute duela 5000 urteko perkusio instrumentuen erabilerari dagokionez, gure hiru informazio iturriak (indusketa arkeologikoak, pinturak eta literaturak) baieztatzen dituztelarik aipaturiko testi-gantzak.

Indusketa arkeologikoen, K.a. 3000. urtean txintxirrin, plater txo eta danbo-rren gisako instrumentu xumeen erabilerari buruzko argibideak dakarzkigute.

Babilonia hegoaldeko tenplo bateko ikerketetan, Bismya-n, K.a. 3000. urte-ko edalontzi zati batean arpa eta pandero karratu bat dirudien danbor bat jotzen duten musikariak azaltzen zaizkigu. Hau da, ziurraski musika instrumentoei buruz dugun irudikapen pikturik zaharrena.

Filadelfiako Unibertsitateko museoan, K.a. 2700. urteko Ur-eko Errege Hilerriko plaka batean, sistro bat eta pandereta bat jotzen dituen izaki txakal burudun bat ikus genezake.

Beste dokumentu batean, Paris-eko Louvre museoan, K.a. 2500. urteko edalontzi sumeriar batean, alde banatan zutik dituen musikarien sorbaldarainoko pandero bat azaltzen zaigu. Irudikapen honi buruzko iritziak jaso ditugu:

- J.Blades jaunak dionez, pandereta handi bat dirudi, larruaren zirkunferentziaren inguruan metalezkoak izan daitezken ziri handiak ikusten baitira.
- Galpin jaunak, aldiz, ziri hauek larruak eusteko daudela dio, pandereta izan ordez, panderoa izanik aipaturiko instrumentua.

Egipto bertan, Inperio Berrian, beste batzuren artean pandero zirkularrak eta karratuak (herri xumeak “pandereta” deituak) azaltzen zaizkigu. Aipagarria da, garaiko dokumentu guztietan jotzaileak emakumeak izatea (jakina da, beste hainbat tokitan bezala, musikaren praktika emakumeen esku zegoela).

Danborra kasu guztietan eskuekin jotzen da, leku askotan animaliairen larrua sakratutzat zeukatenez, agian makilez jotzea tabua zelako.

Nemrod-eko Jauregiko (K.a.VII.mendeko 2. erdia) bolizko kaxa baten zati batek musikoen prozesio bat erakusten digu.”Perkusio joleek” ezkerreko eskuaz eusten duten pandero txiki bat jotzen dute: ikusten denez esku hone-tako lau hatzek tinbrea kontrolatu edo eskubiaz emandako kolpeak laguntzen dituzte.

Egipton, Osorkon II.aren garaian (K.a. 800. urtean) erabilitako metro bat inguruko diametroa duen pandereta aurkitu da.

Museo askotan daude pandero zirkularrak, gehienak tamaina txikikoak.

Egipton ezagutzen den pandero karratu bakarra, Tebas-eko indusketa arkeologiko batean aurkitua da eta Kairo-ko museoan dago. Ez da kriskitinen arrastorik azaltzen.

Itun Zaharrak (Genesitik Ezekiel bitarteraino) toph-ari buruz (danbolin eta pandereta bezala itzulia) egiten dituen aipamen ugariak onartu den legez, Mesopotamia eta Egipton jadanik ezagutzen zituzten eskuzko danbor txikiei buruzkoak dira.

Adibide piktoriko hauetako batean, Irteera XVe-ko Moises-en ereserkian irakur genezakenez, Miriam (Miren, Mari, Maria) profetak “...**tinpanoa** bere eskuetan hartu eta emakume guztiak atzetik jarri zitzaizkion **tinpano**-ekin eta dantzan...”.

Erne irakurle, aipamen honekin: argitalpen batean, pandereta modernoaren antza handiko instrumentu batekin azaltzen zaigu Miriam. Eratzunean kriskitinak

ala hauentzat egindako irekidurak ikus daitezke beste zenbait argitalpenetan. Beste adibide batean, Miriam berak tinbal bat jotzen du kaxa jotzeko makilekin. Beno, gaur egungo argazkilari eta dokumentalgileek duten meritua aipagarria dela ezin uka genezake.

Arabia eta Pertsian, K.a.3000. urte inguruan, mesopotamiar, hindu eta semita kulturen eragin nabaria jasango dute euren musika zaharrean eta jatorrizko instrumentuetan, hau da, txirula eta pandereta gisako danborretan.

Panderoak jada bi formatan azaltzen zaizkigu islamiar aurreko garaian: karratua eta zirkularra, **duff** izenez, (**toph** hebrearraren familikoa). Sachs jaunaren ustez, duffa danbor karratu edo oktogonalarri deritzo soilik; zirkularrak, berriz, **da'ira** (edo zirkularra) izen generikoa daramate.

Danbor zirkularretan handiena **ghirbal**-a zen, galbahe baten antzeko instrumentua eta, Farmer jaunaren ustetan, ez zuen kriskitinek, larruaren azpikaldean bordoi tenkatuak baizik (Peninsula Iberiarreko arabiarrek **dof** izeneko antzeko instrumentua zuten). Bordoiei buruzko lehenengo aipamena dugu (lehendik eza gutzen ote zituzten?).

Panderetaren kriskitinei buruz, Stainer jauna aipatuko dugu: "...danbor zaharrek ba al zeramatzaten txilintxorik, metalezko laminak ala eraztunean txertaturiko kriskitinek, gure pandereten antzera? Ziurraski bai."

Bendyr (Bendair) danbor arabiarrari buruz hitz egiterakoan honela dio Stainer-ek: "eraztunean irekitze batzu dakusagu, honek kriskitin motaren baten txertaketan pentsatzea dakarkigu..." Bendyr-ak, ghirbal-aren antzera, larruaren azpikaldean bordoiak daramatza.

Arabiarrek pandereta eurek sortu zutela diote.

Europar sartuaz, erromatarrek pandereta erabiltzen zutela jakina dugu eta, hona etorri zirenean, eurekin ekarriko zituzten aisialdirako instrumentuak: platerak, pandereta eta danborrak.

Europar ahots-musikari eman zitzaien garrantzia dela eta, musika instrumentuek geldialdi luze bat ezagutu behar izan zuten.

Panderoa izan daiteken danborraz gaita laguntzen Pordoia kanpoaldean duen danborra makilaz jotzen du tximua dirudien izaki batek. 1300.eko orduen liburu flamenkoarreko miniatura.

Pandereta Erdi Aroan oso ezaguna zen Europa osoan. Hau zen Mediterraneoan danborrek hartu zuten forma. Bertako zibilizazio zaharretan oso ezagunak ziren alde bat partxerik gabe zuten danbor lauak (panderoak).

Bi organu portatil eta fidula pandereta kriskitindunaz lagunduak. Aingeru musikariak, florentziako margo anonimoa. 1350 urtea.

Instrumentu erabiliena gaur egungo panderetaren itxurakoa zen, eta XIX. mendeko instrumentu turkiarren antza zuen. Marrazki, egur landu eta era berean XI. mendetik aurrerako Erdi Aroko esku izkribu marrazkietan gehien azaltzen zaigun mota da hain zuzen turkiarra: lau edo kriskitin joku gehiago ditu binaka distantzi beretan banaturik; kriskitinok, ahurrak beharrea konkortuak izateaz gain, gaur egungoak baino mardulagoak dira ("gaur egungoak" Grover markako panderetak erabiltzen duen kriskitina du erreferentzia, hau da, 4 cm diametroko kriskitina).

Hainbat instrumentu kriskitinik gabe azaltzen dira eta beste batzu; aldiz, zintzarri mihidunak edo eta beste kriskitin mota batzurekin.

Kasu batzutan, partxe gainetik edo azpitik dauzkan bordoi bakarraz edo gehiagoz azaltzen zaizkigu danborrok. Beste batzutan, danborraren eratzunaren kanpoaldean gorputzean edo bordoietan zintzarritxoak eta kriskitinak azaltzen zaizkigu.

Askotan, Erdi Aroko instrumentu hauek, zirkularrak izan ordez karratuak ziren. Zenbaitzutan bi larru zeramatzen eta, bat baino ez zutenek, alde bat irekia ala egurrez estalia zuten. Praetorius-ek (1619), halako instrumentuak marrazten ditu, tinbal mota direla esanaz.

Eratzunaren egurra irekiaz, metalezko laminak kokatzen dituzte; hauen ordez plater txikiak, zintzarritxo mihidunak ala kaskabiloak (txintzarriak) ere aurki genitzake.

Hain ezagunak ziren instrumentuak, esku bakarrez ala biz astinduak, batek eusten zuen bitartean besteak jo edo larrua igurtziaz jo zitezkeen.

Juglareek oso erabilia zuten pandereta. XIV. mendeak batik bat errepresentazio ugari utzi dizkigu.

Hala ere, tinpano zaharrak kriskitinek ez zuenez, panderetaren agerpena Europan Ekialdeko eragin batek azalduko luke.

XVI. mendeko hainbat musikologok, nahiz eta erabiliak izan, danborrik ez dute onartzen musika instrumentuen artean.

1585. urtean, Enrike III.a (Frantziakoarentzat) egindako entziklopedia ilustratu bateko eskuizkribu batean, beste hainbat instrumenturen artean pandereta azaltzen zaigu.

1588. ean, Arbeau-k azalpen argiak eskaintzen dizkigu.

Handik aurrera, informazioa gero eta zehatzagoa izango da. Praetorius (1619) eta Mersenne-k (1636.ean) argibide ugari eskainiko dizkigute euren marrazki eta azalpenetan.

Praetorius-ek (1619) panderetari "moroen danbor txikia" deritzo. Mersennek (1636) "tambor de Bisquaye" eta Berlioz-ek (1844.ean) "Tambour de basque".

Pandereta, maiz aingeruen esku azaldu arren, lagin askotan nekazarien instrumentua zen, musiko ibiltari, haginlari eta juglareena.

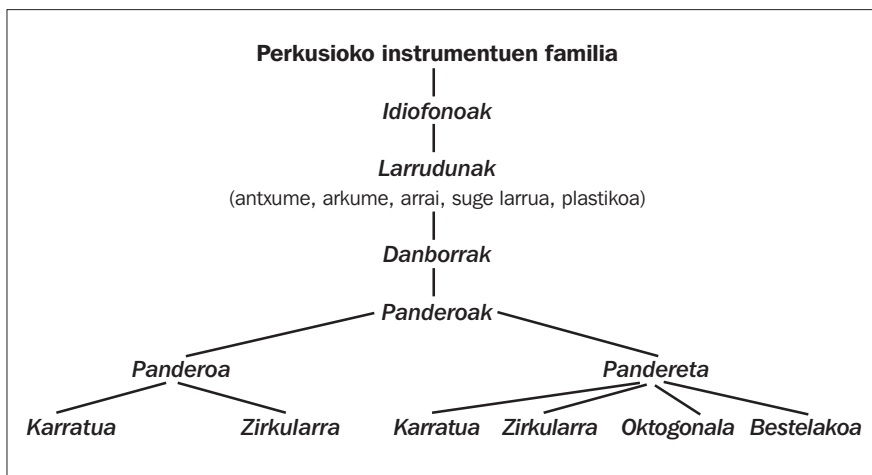
Erdi Aro amaieran kontzertuko musikan sartzen zen. Adibide gisa, Enrike VIII.ak lau pandereta zituen hirurogeita hemeretzi muskariz osaturiko taldean.

Musika erritmikoan osaturiko zenbait taldetako parte izanik, beste instrumentuen antzera izendapen asko jaso zituen.

Mersenne-ren L'Harmonie Universelleko orria. Alde batean larrua duen pandereta kriskitin eta kaskabiloduna ikus daiteke. Tambour de Bisquaye (Bizkaiko danborra) deritzo (1636 urtea).

Honako taula hau prestatu dugu, jasotako informazioaren arabera, argitzeko balioko duelakoan:

Zuhaitza pixka bat azaldu nahirik

Panderoa: kriskitinak edukitzean ala ez, bi taldetan banatzen dira:

Panderetak: kriskitindunak

Argazkiko pandereta guztiek antxume larruzko larrua dute (erdiokoak ez du larrurik). Denek kriskitinen bi lerro dauzkate, batera ala tartekatua. 25cm eta 30cm arteko diametroa dute eta sakonera, 5´25cm eta 7cm artekoa. Larrua era ezberdinean jartzen dela ere ikus daiteke (josia, iltzatua, egurrezko eraztunean gratatua).

Pandereta, danbor kriskitinduna da, panderoen familikoa

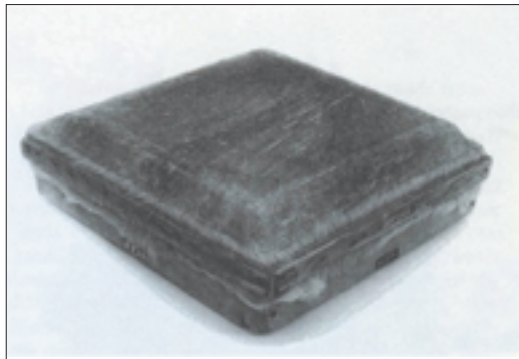
Forma ugari har ditzake: karratua, zirkularra eta oktagonala (Japonen).

Alde bat ala biak larruz estaliak izan ditzake, hauek lotuak ala hiltzatuak izanik.

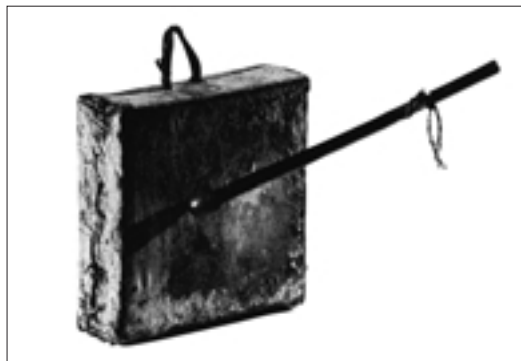
Hatzekin, eskuekin eta baketekin jotzen da.

Kriskitinak, metalezko plater txikiak pareka, zintzarritxo mihidunak eta kaskabiloak izan ohi dira, kopurua aldakorra izan arren, beti eraztunean txertaturik ala kanpoko aldetik egoten direlarik.

Panderoak: kriskitinek gabeak

Ginea eta Sierra Leonako Siko panderoa. Eskuz ala ziri pare batez jo ohi da. Taldea neurri ezberdineko bost danborrek osatzen dute: Rolling-a, Wamban-a, Toublok-a, Baba eta Solo-a.

Mexikoko Huasteke panderoa. Makilarekin jotzen da.

Panderoa: gorputzean kriskitinik txertaturik ez duen eta larru barrualdean edo kanpoaldean bordoia eduki dezaken danborra da.

Kaskabiloak, ohituraz egitura karratuaren barrualdean, eta barruko bordoietan tartekatua eduki ditzake. Forma ezberdinak har ditzake, hala nola: karratua edo zirkularra. Informazio iturrien arabera, gaur egun karratuak bakarrik erabiltzen dira. (Bodhram-a ez dute panderotzat hartzen nonbait...).

Larru bat hala bi izan ditzake, bai lotua, bai hiltzatuak.

Hatzekin, eskuekin eta makil batekin ala birekin jotzen da, hainbat lekutan jotzeko era ezberdinak erabiltzen dira.

Beste tresnen artean, Asturiasen hain erabiliak diren pandero karratua eta pandereta ikus genitzake.

6.6. AIPAGARRIAK

6.6.1. Erabilera

Panderoak eta panderetak, musika taldean erabiliak izateaz gain, askotan, abeslariaren eta dantzariaren laguntzaile gisa ibili izan ohi dira. Edozein musika tresna jotzerakoan egin behar izaten dena egin beharko dugu orduan: **ondokoak entzun**.

Gure aurrekoek erabili izan duten aitzakiarik ez dugu instrumentuen forma eta erabilerari dagokionez (betidanik hala deitu izan zaio...).

Benetan da garrantzitsua instrumentu bakoitza dagokion bezala izendatzea.

Irakurritako testuetan, orokorrean Panderoa eta Pandereta, karratua edo zirkularra izateak bereizten ditu, salbuespenak salbuespen.

Gaur egun orokorrean, kriskitinak edukitzeak bereizten ditu. Honela, Panderoak ez du kriskitinik (batzuetan kaskabiloak dauzka) eta Panderetak bai.

Hala ere, Jose Manuel Agirre Tolosako artisauak esperimentu bat egin du: bi larrudun pandero karratu batean kriskitinak jarri ditu, pandero kriskitinduna sortuz. Honelako froga egiten den lehen aldia da guk dakigula: ZORIONAK!

Hitz hauek zuzen erabiltzek gure ondorengoei buruhauste latzak saihestuko dizkie. Galdetu bestela informazio bila abiatzen den edozein musikariri...

6.6.2. Eratzun kriskitinduna

Panderetaren oso antzekoa, baina larru gabekoa. Panderetaren familikoa. Berau, kriskitinak dituen egurrez, plastikoz edo metalez egindako eratzun edo eratzunardi mehea da. Instrumentu hau, K.a. 500. urte inguruko greziar edalontzi batean azaltzen zaigu (Pragako Museo Nazionalan), Erdi Aroko eratzunarekin hantzekotasun nabaria izanik: gaur egun oso erabilia da.

Kriskitin kopuru ezberdina eta egur ezberdinez egindako eratzun kriskitindunak. Kriskitinentzako erabili ohi diren metalak: beriloa, alpaka, kolore ezberdineko ojalata eta kobrea. Eratzunarentzako, pinua eta pagoaren egurrak erabili ohi dira.

6.6.3. Hiztegitxo

Iberiar Penintsulako zenbait tokitan instrumentuok izendatzeko honako hitz hauek erabiltzen dira:

Galizian:

Arxouelas: panderoaren lau angeluen barrualdean jartzen diren kaskabiloak.

Pandeiro: bi aldeak antxume larruz estaliriko egurrezko markoa, barruan kaskabiloak daramatzalarik.

Pandereta: metalezko lamina zirkular mugikorrez inguraturiko eta alde bat larruz estalia duen armazoi zirkular gogorraz osatua.

Ferreñas: larru gabeko pandereta. Gaur egun ez omen da ia erabiltzen musika folklorikoan.

Pandeira: pandeiro zirkularra, panderetaren itxura antzekoa izan arren, metalezko lamina zirkular mugikorrik ez daramana.

Binco: panderoa.

Katalunian:

Sonalles: larru gabeko pandereta.

Alduf: panderoa.

Cercol: eraztun kriskitinduna.

Sonaja: kriskitinak.

Rodaja: *Sonaja*-ren sinonimoa da. Larrugabeko pandereta.

Gaztelan:

Sonaja: larrurik gabeko pandereta.

Tímpano: *atabal* eta *timpas*-en sinonimoa (atambor-a, tambor tabal-a eta atabala = timbales o tímpanos).

Adufe: panderoa.

Adufre: moroen panderoa. Dantzarako emakumeek erabiltzen duten danbolin baxu eta karratu mota bat da eta pandero izenez ere ezagutzen da.

Panderetari dagokionean:

Gaztelera: **Pandereta**

Frantsesez: (Le)**Tambour de basque**

Italieraz: (Il)**Tamburello basco / tamburo basco / tamburino**

Ingelesez: **Tambourine** (orokorrean **frame drum** begiratu, danbor markoduna)

Alemanieraz: **Schellentrommel**

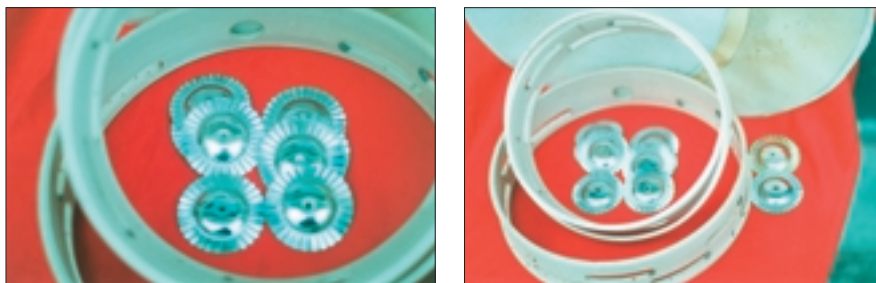
6.7. INSTRUMENTUAREN ZAINKETARI BURUZKO OHAR BATZU

Eskutan daukazun instrumentua bizia da. Zuran eta batez ere antxume larruan eguraldi aldaketak, hotz-beroak eta kolpe bortitzegiak berehala nabariko dira.

Bere zorroan gorde eta ez utzi kotxean, eguzkitan behintzat.

Larruaren tentsioa aldakorra izanik, oso lasa dagoenean behintzat eta **larrialdi** batetik ateratzeko, berogailuan edo eguzkitan utzita tentsatu genezake (nahiko arriskutsua da hala ere, gehiegi lehortzen da instrumentua eta zartatu daiteke).

Larruak bizitza mugatua du. Kriskitinez gain entzuten den tonoa entzun nahi izanez gero, maizago aldatu beharko duzu. Tonoa entzun nahi ez baduzu, larrua ito beharko duzu hasieran behintzat (zelo eta paper puxkatxo batekin aski duzu, pandereta barrualdean).

Pandereta egiteko beharrezko zatiak: Eratzun gorputza, larruarentzako eratzuna, larrua, kriskitinak...

Nolanahi ere larrua aldatu daiteke. Larru zartatuaz jotzea utzikeria nabarmenaren seinale da, instrumentua gehiegi maite ez duenarena...

Alemaniko "Kolberg" perkusiojole asmatzailearen lanari esker, gaur egun Tolosako J. M. Agirrerenean neurri, kolore eta kriskitinak alda daitezkeen panderetak dituzu eskuragarri. Aukera paregabea tinbre ezberdinak deskubritu eta frogatzeko!

Kolberg perkusiojole asmatzaileak beste hainbat asmakizunen artean, orkestratako perkusiojoleek izan ohi dituzten hainbat buruhauste ekiditeko pandereta funtzio orotarikoa asmatu zuen: hatzaz igurtziriko eten-gabeko errepika egin dezake. Momentuan afinatu daiteke, kriskitinak aldatu edo jarri eta kendu daitezke, e.a.

6.8. ESKU, HANKA, BURU (KOREOGRAFIA)

Pandereta eskuez gain zenbait gorputz atalekin jotzerakoan sortzen den dantza mugimenduari deritzogu. Konpasaren pultso bakoitzeko kolpe bat ematea aholkatzen dugu. Honela, mugimendu kopuru ezberdinetako “koreografia” auke-
rak daude.

Gorputz atalak, pandereta ezkerrez eusten dela suposatuz

- 1: eskubiko eskumuturraren goiko aldea edo hatzen hasiera eta eskua elkar-
tzen diren lekua
- 2: eskubiko eskumuturraren beheko aldea edo eskubiko eskuaren hatz puntak
- 3: eskubiko ukalondoaren kanpoko hezurra
- 4: kopeta
- 5: kokotza
- 6: ezkerreko belaunaren aurrekaldea
- 7: eskubiko belaunaren aurrekaldea
- 8: ezkerreko oinaren punta
- 9: eskubiko oinaren punta

Mugimenduak

- 3 mugimendu: 1-3-2 (nahi adina errepikatu. Ahal izanez gero musika esal-
dia errespetatuz). 3/8, 3/4 eta 6/8 konpasentzako egokia.
  - 4 mugimendu:
    - a. 6-1-3-2.
    - b. 6-7-1-2.
    - c. 6-1-4-2
    - d. 8-2-9-2
    - e. 5-2-4-2
- 2/4, 4/4, 6/8 eta 12/8 konpasentzat egokiak.

- 6 mugimendu: 6-7-1-2-(2 denboratako errepika astindua). 3/8 eta 3/4 konpasentzat egokia.
- 8 mugimendu: 6-1-7-1-3-2-4-2. 2/4, 4/4, 6/8 eta 12/8 konpasentzako egokia.
- Mugimendu errepikapenak. Orain arteko proposamenekin nahi adina konbinazio egin daitezke (beti esaldi musikala errespetatzen saiatuz, ez edozein unetan). Hauetaz eta zuri bururatuko zaizkizunetaz aparte proba itzazu ondorengook:
  - a. 6-7, 6-7, 6-7, 6-7,. Beti saltoka eta
  - b. 9-5, 9-5, 9-5, 9-5. Hau ere saltoka. (Ahal adina luzatu!)
  - c. Zenbaitetan, esaldi musikalaren amaiera markatzeko erabili izan dira (fandangoaren azken bi konpasetako 2., 3. eta azken konpasaren 1. denboran kolpe bana joaz, esku-ukalondo-esku konbinazioaz).

Koreografia deritzogun mugimendu multzo honen helburu garrantzitsuena ondorengoaren bista alaitzea denez, orduan eta esajeratuago, hobe (beti neurrian).

6.9. BIBLIOGRAFIA ETA DISKOGRAFIA

6.9.1. Bibliografia

- ANDERSON, Bob: *Luze-luze*. Integral editoriala
- ARANBURU, Mikel: *Glosario de instrumentos de música tradicionales vascos* (cuadernos de Etnología y Etnografía de Navarra). Iruñea: Príncipe de Viana.
- ARANA, José Antonio: *Música vasca*. Bilbo: C.A.V. editoriala, 1987
- ASSELINÉAU, Michel, eta abar: *Música y danza tradicionales de Europa*. J M Fuzeau. Courlay, 1995
- AZKUE, Resurrección María de: *Cancionero popular vasco*. Bilbo: Biblioteca de La Gran Enciclopedia Vasca, 1968
- BASSO, Alberto: *Dizionario enciclopédico universale della musica e dei musicisti (IV.Zbkia)* Torino, 1983-84
- BAROJA, Julio Caro: *Baile, familia, trabajo*. Donostia: Txertoa editoriala, 1976
- BAROJA, Julio Caro: *Estudios vascos*. Donostia: Editorial Txertoa, 1973
- BELTRAN, Juan Mari: *Euskal Herriko soinu tresnak* (Diskaren sarrera textoa). Donostia: Ediciones ELKAR, 1985
- BELTRAN, Juan Mari: *Soinutresnak euskal herri musikan*. Egin. 1996
- BLADES, James: *Percussion instruments and their history*. Londres: Faber and Faber editoriala, 1975
- BUCHNER, A: *Folk music instruments of the world*. 1971
- Jentilbaratz. 10, 2007, 79-106

- COPLAND, Aaron: *What to Listen for in Music*. EEBB: McGraw-Hill Book Company, 1985
- CUCCIARDI, Felipe: *La batería acústica*. Valencia: Ribera editores, 2000
- CUEVAS, Richar eta MTZ. DE GEREÑU, Oscar: *Panderorako metodoa*. Gasteiz: Gasteiz-eko trikitixa eskola, 1993
- DAUVILIER, Charles: *Viaje por España*. 1862
- DEARLING, Robert: *The ultimate encyclopedia of musical instruments*. Robert Dearling editorea
- Diccionario polígloto de la terminología musical*. Bärenreiter, 1978
- DONOSTIA, Aita: *Instrumentos de Música Popular Española*. (Obras Completas del P. Donostia, 2. alea. Bilbo: La Gran Enciclopedia Vasca, 1983
- DONOSTIA, Aita: *Instrumentos Musicales Populares Vascos*. (Obras Completas del P. Donostia, 2. alea. Bilbo: La Gran Enciclopedia Vasca, 1983
- DONOSTIA, Aita: *Música y Músicos en el País Vasco*. (Obras Completas del P. Donostia, 2. alea. Bilbo: La Gran Enciclopedia Vasca, 1983
- FASLA, Dalila: *Lengua, literatura, música*. Errioxako Unibertsitatea.
- GURIDI, J: *La guerra y la música española*. Cfr. Musica, Madrid 1917, 24. zbkia. Artikuloa
- IZTUETA, Juan Ignacio de: *Viejas Danzas de Guipúzcoa-Gipuzkoa 'ko dantza Gogoangarriak*. Bilbo: La Gran Enciclopedia Vasca, 1968
- IRIBARREN, José María eta OLLAQUINDIA, Ricardo: *Refranero Navarro*. Fondo de estudios y publicaciones. Burlata, 1983
- LABAJO, Joaquina: *Pianos, voces y panderetas. Apuntes para una historia social de la música en España*. Madril: Endymion, 1988
- LANG, H: *La música en la civilización occidental*. Buenos Aires, 1963
- LUCIA, Ana: *Irakasleentzako musika*. Zarautz: EHU argitalpen zerbitzua, 2002
- MICHELS,U : *Atlas de música I*. Madril: Alianza editorial, 1982
- MICHELS,U : *Atlas de música II*. Madril: Alianza editorial, 1992
- NÁCAR, Eloino eta COLUNGA, Alberto: *Sagrada Biblia. (versión directa de las lenguas originales, hebrea y griega, al castellano)*. Madril: Biblioteca de autores Cristianos, 1956
- NIEBLA, Salvador: *The virtual drummer*. Bartzelona: Music Distribution, s.a., 1998
- OLABIDE, Erraimun: *Itun Zar eta Berría*. Bilbon, 1958
- PETERS, Mitchell: *Rudimental primer for the Snare Drummer*. Mitchell Peters. Los Angeles, 1990
- RAMADA, Manel: *Atlas de percusión*. Valencia: Rivera, 2000
- SACHS, Curt: *Historia Universal de los Instrumentos Musicales*. Centurión. Buenos Aires, 1947
- SERRANO, Montserrat eta GIL, Jesús: *Música I, II, III*. Alcalá de Guadaíra: Mad, S.L., 2000
- STRAUBINGER, Mons. Dr Juan: *Sagrada Biblia* (versión directa de los textos primitivos) The Catholic Press, inc. Txikago, 1967

SADIE, S. : *The New Grove Dictionary of Musical Instruments* (3. zbkia). Mc Millan Press. 1984

TXISTULARI ALDIZKARIA: Euskal Herriko Txistularien Elkarateak argitaratutako bilduma.

URKIZU, Imanol: *Panderoa, (historia eta metodoa)*. Ikerfolk.

USABIAGA, Joxe Inazio: *Atabala (atabala jotzen ikasteko eskuliburua)*. 187, Txistulari Aldizkaria. Donostia, 2001

6.9.2. Baliatutako Diskak

Magna antología del folklore musical de España
M García Matos

La tradición musical en España bildumako:

- *Pandero cuadrado y panderetas en trasmonte*
- *Danzas del sur de Badajoz y norte de Huelva*
- *La Montaña Palentina*
- *Os ritmos bailables*
- *La cornisa Cantábrica*
- *Instrumentos tradicionales*

Musiques traditionnelles des Açores
“Belaurora” taldearen eskutik

Musiques et musiciens du monde bildumatik:
“Gourara” (Sahara)-ko musika

Músicas del mundo “M Asselineau, E Berel eta Trần Quang Hai”
JM Fuzeau editoriala. (1998)

Voyage musical. Rodrigues, Mauritius
Audivis Ethnic. 1998

Incansables Txaranga: *Leitzaz gero 25 urte kalez kale eta Giro Bero*

Trikitixa mundutik:

- *Tapia ta Leturia* maisuen diskak
- *Kepa Junkeraren* diskak
- *Imuntzo eta Belokiren* diskak
- *Maixa ta Ixiarren* diskak
- *Alaitz eta Mainerren* diska
- *Trikitixa (Basque Melodeon Gems)*
- *Trikitixa (An Introduction)*
- *Bizkaiko Trikitilariak: Luis Bilbao, Rufino Arrola eta Kepa Arrizabalaga.*
Euskal Herriko Trikitixa Eguna, 2001.(Getxon)

Egunkaria: Euskal Musika Bildumatik:

- 7 zbakia: *Betiko trikitixa*: (Auntxa eta Boni, Laja eta Landakanda, Martin eta Egañazpi, Sakabi eta Egañazpi, Tapia eta Leturia, Maltzeta Aita-Alabak, Epelde eta Iturbide, Zumarragako trikitixa, Astiasaran Anaiak, Rufino Arrola eta Txetxu Urrutia)
- 17 zbakia: Zaldibobo
- 21 zbakia: Kepa, Zabaleta eta Imanol
- 22 zbakia: Imuntzo eta Beloki

6.9.3. Orkestra erreperitorioa

Orkestra Sinfonikoen soinu potentziaren garapenarekin batera joan asmoz, perkusiojoleek teknika eta tresna berriak bilatu behar izan dituzte. Panderetaren kasuan herri musikan behintzat aldaketa ikaragarriak ez da eman orokorrean.

Herri musika eta musika kulta deritzenaren bi munduak elkar aberastu asmoz, panderetaren orkestra erreperitorioko lan aipagarrienak ekarri nahi izan ditugu, tresna honen arlo interesgarri bat ezagutu nahi duenarentzat. Era berean, orkestra perkusiojoleek herri musikaren grabazioak eskura ditzakete, jokera aztertu eta hauek era berean aberastu asmoz.

Partiturak (edo zatiak) lortu ondoren, grabazioak entzun eta lantzea da gure aholkua.

Paradoja kurioa gertatzen dela aipatu genezake: orkestra erreperitorioko panderetaren zati garrantzitsuenak, XIX mende amaiera eta XXm. hasieran musikan ere eman zen nazionalismo garaiko konpositoreek idatziak dira. Herriaren tresna herriaren ordezkari bihurtu zuten dudarik gabe.

lhauteri erromatarraren obertura
Hector Berlioz (1803-1869)

Carmen (saio tartekoa)
Georges Bizet (1838-1875)

lhauteri obertura
Antonin Dvorak (1841-1904)

Peer Gynt suiteko *Dantza arabiarr*
Edvard Grieg (1843-1907)

Scheherazade (4. mugimendua)
Nicolai Rimski Korsakov (1844-1908)

Intxaur auslearen suiteko *Dantza arabiarr*
Piotr Ilyich Tchaikovsky (1840-1893)

Kapritxo Italiarra
Piotr Ilyich Tchaikovsky

Iberia
Claude Debussy (1862-1918)

Petrushka
Igor Stravinsky (1882-1971)

6.10. DVD-GIDA

6.10.1. Erritmoak (lantzen)

Biribilketa (edo kalejira)

- A motiboa
- B motiboa
  - B1 konbinaketa
  - B2 konbinaketa
  - B3 konbinaketa
- A motiboa
  - A1 konbinaketa
  - A2 konbinaketa
  - A3 konbinaketa

Fandangoa (orripekoa, jota eta trikitixa)

- A aukera
- B aukera
- A aukera kortxeatan
- A aukera hirukoteetan
- B aukera kortxeatan
- B aukera hirukoteetan
- A, B, C eta D motiboak
- A motiboa
- B motiboa
- C motiboa
- D motiboa

Arin-Arina eta porrusalda

- A aukera
- B aukera
- C aukera
- Maiz ikusi ohi dena
- A aukera: A1 konbinaketa
- A2 konbinaketa
- A3 konbinaketa
- A4 konbinaketa
- B aukera: B1 konbinaketa
- B2 konbinaketa
- B3 konbinaketa
- B4 konbinaketa
- C aukera: C1 konbinaketa
- C2 konbinaketa
- C3 konbinaketa
- C4 konbinaketa
- porrusalda

5/8 zortzikoa

- A motiboa
  - A1 konbinaketa
  - A2 konbinaketa
- B motiboa
  - B1 konbinaketa
  - B2 konbinaketa
- C motiboa
  - C1 konbinaketa
  - C2 konbinaketa

2/4 zortzikoa

- A motiboa
  - A1 konbinaketa
  - A2 konbinaketa
  - A3 konbinaketa
  - A4 konbinaketa
  - A5 konbinaketa

6.10.2. Abesti berriak

1. Biribilketa 100	00:30	20. Habanera 89	01:33
2. Biribilketa 120	00:25	21. Pasodoblea 70	00:29
3. Biribilketa 150	01:09	22. Pasodoblea 85	00:24
4. Biribilketa 160	01:04	23. Pasodoblea 100	01:17
5. Biribilketa 177	00:58	24. Huapangoa 110	00:13
6. Zuri-beltz Fandangoa 160	00:21	25. Huapangoa 130	00:29
7. Zuri-beltz Fandangoa 180	00:18	26. Huapangoa 150	00:25
8. Zuri-beltz Fandangoa 190	01:02	27. Huapangoa 168	01:53
9. Zuri-beltz Fandangoa 206	01:54	28. Baltza 90	03:12
10. Arin ariña 60	00:17	29. Baltza 110	02:37
11. Arin ariña 80	00:13	30. Baltza 130	02:37
12. Arin ariña 100	00:11	31. Baltza 158	01:50
13. Arin ariña 130	00:24	32. Tangoa 90	00:22
14. Zortzikoa 40	00:32	33. Tangoa 100	01:16
15. Zortzikoa 50	00:26	34. Tangoa 113	01:58
16. Zortzikoa 80	01:29	35. Rock-a 120	00:25
17. Zortzikoa 96	01:29	36. Rock-a 140	00:22
18. Habanera 60	00:18	37. Rock-a 160	00:56
19. Habanera 70	00:52	38. Rock-a 180	01:25